

Облікова картка дисертації

I. Загальні відомості

Державний обліковий номер: 0826U002098

Особливі позначки: відкрита

Дата реєстрації: 01-06-2026

Статус: Захищена

Реквізити наказу МОН / наказу закладу:

II. Відомості про здобувача

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Кузнецов Михайло Олексійович

2. Mykhailo O. Kuznietsov

Кваліфікація:

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-6011-5075

Вид дисертації: доктор філософії

Аспірантура/Докторантура: так

Шифр наукової спеціальності: 032

Назва наукової спеціальності: Історія та археологія

Галузь / галузі знань: гуманітарні науки

Освітньо-наукова програма зі спеціальності: Історія та археологія

Дата захисту: 28-07-2026

Спеціальність за освітою: Військово-соціальне управління

Місце роботи здобувача: Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного

Код за ЄДРПОУ: 08410370

Місцезнаходження: вул. Героїв Майдану, Львів, 79012, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство оборони України

Ідентифікатор ROR:

III. Відомості про організацію, де відбувся захист

Шифр спеціалізованої вченої ради (разової спеціалізованої вченої ради): PhD 14320

Повне найменування юридичної особи: Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного

Код за ЄДРПОУ: 08410370

Місцезнаходження: вул. Героїв Майдану, Львів, 79012, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство оборони України

Ідентифікатор ROR:

IV. Відомості про підприємство, установу, організацію, в якій було виконано дисертацію

Повне найменування юридичної особи: Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного

Код за ЄДРПОУ: 08410370

Місцезнаходження: вул. Героїв Майдану, Львів, 79012, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство оборони України

Ідентифікатор ROR:

V. Відомості про дисертацію

Мова дисертації: Українська

Коди тематичних рубрик: 78.09.15, 78.09.18, 78.09.19

Тема дисертації:

1. Воєнні операції на Харківському напрямку у травні 1942 року
2. Military operations on the Kharkiv axis in May 1942

Реферат/анотація:

1. Дисертаційна робота є комплексним дослідженням причин, перебігу та наслідків воєнних дій у ході Харківської наступальної операції Червоної армії та німецької операції «Фрідрікус-Південь» у травні 1942 року. Події на Харківському напрямку стали одним із наймасштабніших зіткнень першої половини 1942 р., що визначило стратегічну ініціативу на південному крилі фронту та створило передумови для наступу Вермахту на Сталінград і Кавказ. Джерельна база дослідження включає матеріали закордонних архівів: Федерального архіву Німеччини, Румунського національного військового архіву, Військово-історичного архіву Угорщини, Національного архіву США. Важливе значення мають фонди вітчизняних установ: ЦДАВО та ЦДАГО України, ГДА МОУ, державних архівів Львівської (ДАЛО) та Харківської (ДАХО) областей, архіву Національного музею історії України у Другій світовій війні. Використано ресурси ЛННБ ім. В. Стефаника та НБУ ім. В. Вернадського. Попри обмежений доступ, залучено цифровізовані матеріали ЦАМО РФ, РГВА та ЦА ФСБ Росії.

У дисертації вперше системно узагальнено чинники стратегічної поразки радянських військ та проведено порівняльний аналіз оперативного управління сторін. Особливу увагу приділено співвідношенню сил Південно-Західного фронту та групи армій «Південь», оцінці стану озброєння і помилок у плануванні. Доведено, що рішення Ставки про наступ у районі Харкова було ухвалено за відсутності необхідної переваги у силах, глибини резервів та реалістичного оцінювання німецької оборони. Встановлено, що радянські війська діяли в умовах браку підготовлених командирів середньої ланки та недостатнього технічного забезпечення. Ключовим чинником провалу стала ізоляція наступу Південно-Західного фронту через фактичне скасування Ставкою операцій сусідніх Південного та Брянського фронтів, що дозволило командуванню Вермахту вільно маневрувати резервами, зокрема танковими дивізіями. Досліджено технічні аспекти бойових дій. Наголошено, що у 1942 р. якісний рівень німецької бронетехніки, оптики, зв'язку та систем управління вогнем почав випереджати радянський. Радянські танкові частини, попри наявність Т-34, значною мірою спиралися на застарілі легкі танки БТ і Т-26, малоефективні проти організованої протитанкової оборони ворога. Ефективність артилерії була підірвана браком боєприпасів, слабкою розвідкою та незлагодженістю управління. У роботі також висвітлено роль авіації: поступове захоплення Люфтваффе ініціативи у повітрі та удари по комунікаціях стали рішучими факторами утворення «котла» на Барвінківському виступі. У роботі зроблено акцент на оперативно-стратегічних прорахунках радянського командування, серед яких: - переоцінку власних можливостей та недооцінку маневрів противника; - невчасне введення других ешелонів та розпорошення сил; - ігнорування об'єктивних застережень щодо реального стану військ; - відсутність ефективної логістичної підтримки під загрозою оточення. Окремий підрозділ присвячено аналізу Слобожанської наступальної операції Сил оборони України у вересні 2022 року. У порівнянні з подіями 1942 року, сучасна операція продемонструвала якісну еволюцію оперативного мистецтва: використання високомобільних з'єднань, інтегрованих артилерійських систем західного типу (калібр 155 мм, РСЗВ), засобів РЕБ та розвідки в режимі реального часу. На відміну від досвіду Другої світової війни, наступальні дії 2022 р. характеризувалися високим рівнем координації між родами військ та динамічним управлінням вогнем. Визначено фактори успіху сучасної операції: раптовість, асиметричне використання сил, системне руйнування логістичних вузлів та командних пунктів противника високоточними ударами. Протиставлено українську маневреність статичному характеру російської оборони та низькому рівню управління ворога в умовах швидкоплинного бою. У підсумку доведено, що Слобожанська операція стала взірцем адаптації до умов війни XXI століття, де технологічна перевага та інформаційна інтеграція нівелюють перевагу противника у живій силі. Висновки дослідження мають значення для сучасної військової освіти, стратегічного планування та розуміння впливу технічних факторів на перебіг сучасних бойових дій.

2. The dissertation presents a comprehensive study of the causes, course, and consequences of military operations during the Kharkiv offensive of the Red Army and the German operation «Fridericus South» in May 1942. The fighting in the Kharkiv sector became one of the largest engagements of early 1942, shaping the strategic initiative on the southern wing of the front and creating conditions for the Wehrmacht's advance towards Stalingrad and the Caucasus. The source base includes materials from foreign archives (Germany, Romania, Hungary, the United States) and Ukrainian institutions, including central and regional archives and major national libraries. Despite restricted access, digitised materials from Russian archives were also utilised. The dissertation systematically identifies the factors behind the Soviet strategic defeat and offers a comparative analysis of operational command on both sides. Particular attention is given to the balance of forces between the Southwestern Front and Army Group «South», as well as to armament conditions and planning deficiencies. It is demonstrated that the Stavka's decision to launch the Kharkiv offensive was made without sufficient superiority in forces, adequate reserves, or a realistic assessment of German defences. Soviet forces operated under conditions of limited technical support and a shortage of trained mid-level commanders. A decisive factor in the failure was the isolation of the offensive due to the cancellation of supporting operations by neighbouring fronts, which allowed the Wehrmacht to manoeuvre reserves freely, especially armoured formations. Technical aspects of the fighting are also examined. By 1942, German advantages in armour, optics, communications, and fire-control systems had become increasingly evident.

Despite the presence of the T-34, Soviet units relied heavily on outdated light tanks, which proved ineffective against organised anti-tank defences. Artillery effectiveness was reduced by ammunition shortages, weak reconnaissance, and poor coordination. Air operations played a crucial role, as the Luftwaffe gained the initiative and disrupted communications, contributing to the encirclement at the Barvenkovo salient. The study highlights key Soviet operational shortcomings: overestimation of capabilities, underestimation of enemy manoeuvre, delayed commitment of reserves, dispersion of forces, and insufficient logistical support. A separate section analyses the Slobozhanshchyna offensive of September 2022. Compared to 1942, it demonstrates a significant evolution of operational art, including the use of highly mobile formations, integrated Western artillery systems, electronic warfare, and real-time intelligence. The operation was characterised by effective coordination and dynamic fire control. Its success is attributed to surprise, asymmetric employment of forces, and systematic disruption of enemy logistics and command structures through precision strikes. Ukrainian manoeuvrability contrasted with the rigidity of Russian defensive operations. The study concludes that the 2022 operation exemplifies adaptation to twenty-first-century warfare, where technological superiority and information integration can offset numerical disadvantages. The findings are relevant for modern military education and strategic planning.

Державний реєстраційний номер ДіР: 0123U101475

Пріоритетний напрям розвитку науки і техніки: Фундаментальні наукові дослідження з найбільш важливих проблем розвитку науково-технічного, соціально-економічного, суспільно-політичного, людського потенціалу для забезпечення конкурентоспроможності України у світі та сталого розвитку суспільства і держави

Стратегічний пріоритетний напрям інноваційної діяльності: Не застосовується

Підсумки дослідження: Теоретичне узагальнення і вирішення важливої наукової проблеми

Публікації:

- Кузнецов М. О. «Передумови проведення та підготовка радянських військ до Харківської наступальної операції 1942 року» Всеукраїнський науковий часопис «Літопис Волині» Волинського національного університету імені Лесі Українки № 28, видавничий дім «Гельветика», 2023 рік. С. 122–128.
- Кузнецов М. Операція «Фрідрікус-1» як передумова проведення наступальної операції «Блау». Підготовка до ліквідації барвінківського плацдарму. Військово-науковий вісник. Випуск 40. Львів: НАСВ, 2024. С. 238–257.
- Кривизюк Л., Кузнецов М. Харківська наступальна операція (12–17 травня 1942 року): прорахунки в оперативному командуванні. Східноєвропейський історичний вісник / [Головний редактор В. Ільницький]. – Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2024. Випуск 30. С. 146–161.
- Кузнецов М. Контрнаступальна операція Вермахту «Фрідрікус-Південь» (1942) та Слобожанська наступальна операція Сил оборони України (2022): порівняльний аналіз. Вісник гуманітарних наук. 2025. Випуск 13.

Наукова (науково-технічна) продукція: методи, теорії, гіпотези

Соціально-економічна спрямованість:

Охоронні документи на ОПІВ:

Впровадження результатів дисертації: Впроваджено

Зв'язок з науковими темами:

VI. Відомості про наукового керівника/керівників (консультанта)

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Кривизюк Леонід Петрович
2. Leonid P. Kryvyziuk

Кваліфікація: к. і. н., доц., 20.02.22

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0001-9094-4061

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного

Код за ЄДРПОУ: 08410370

Місцезнаходження: вул. Героїв Майдану, Львів, 79012, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство оборони України

Ідентифікатор ROR:

VII. Відомості про офіційних опонентів та рецензентів

Офіційні опоненти

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Автушенко Ірина Борисівна
2. Iryna B. Avtushenko

Кваліфікація: д. і. н., професор, 20.02.22

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-3987-4034

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Національний транспортний університет

Код за ЄДРПОУ: 02070915

Місцезнаходження: вул. М. Омеляновича-Павленка, Київ, 01010, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Чорний Олександр Васильович
2. Oleksandr V. Chorny

Кваліфікація: к. і. н., доцент, 07.00.01

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0001-5169-3554

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Центральнуукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка

Код за ЄДРПОУ: 02125415

Місцезнаходження: вул. Шевченка, Кропивницький, Кропивницький р-н., 25006, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

Рецензенти

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Харук Андрій Іванович

2. Andriy I. Haruk

Кваліфікація: д.і.н., професор, 20.02.22

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0003-3459-1657

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного

Код за ЄДРПОУ: 08410370

Місцезнаходження: вул. Героїв Майдану, Львів, 79012, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство оборони України

Ідентифікатор ROR:

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Марцінко Наталя Миколаївна

2. Natalia M. Martsinko

Кваліфікація: к.і.н., 20.02.22

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0001-9267-6136

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного

Код за ЄДРПОУ: 08410370

Місцезнаходження: вул. Героїв Майдану, Львів, 79012, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство оборони України

Ідентифікатор ROR:

VIII. Заключні відомості

**Власне Прізвище Ім'я По-батькові
голови ради**

Куцька Олеся Миколаївна

**Власне Прізвище Ім'я По-батькові
головуючого на засіданні**

Куцька Олеся Миколаївна

**Відповідальний за підготовку
облікових документів**

Кривизюк Леонід Петрович

Реєстратор

Юрченко Тетяна Анатоліївна

**Керівник відділу УкрІНТЕІ, що є
відповідальним за реєстрацію наукової
діяльності**

Юрченко Тетяна Анатоліївна